

Μαρία Ζαμενοπούλου

Αναζητώντας τα ίχνη της Ιστορίας

Μια περιήγηση στη συλλογή
Ιστορικών Κειμηλίων του Μουσείου Μπενάκη

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Χρήσιμα Βιβλία

Bloch M., *Απολογία για την Ιστορία. Το επάγγελμα του ιστορικού*,
Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1994.

Burke P., *Αυτοψία. Οι χρήσεις των εικόνων ως ιστορικών μαρτυριών*,
Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.

Δεληβορριάς Ά. - Φωτόπουλος Δ., *Η Ελλάδα του Μουσείου Μπενάκη*,
Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 2000.

From Byzantium to Modern Greece. Hellenic art in adversity, 1453-1830.
From the collections of the Benaki Museum, Athens,
Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation (USA) - Benaki Museum, Athens 2005.

Ιστορία και μέθοδοί της, τόμος Δ', Οι μαρτυρίες και η κριτική τους αξιοποίηση,
Encyclopédie de la Pléiade, M.I.E.T., Αθήνα 1985.

Ιστορία του νέου ελληνισμού. 1770-2000, τόμος 1-2,
Τα Νέα - "Ελληνικά Γράμματα", Αθήνα 2003-2004.

Λεξικό των Ελλήνων Καλλιτεχνών, τόμος 1, Εκδόσεις "Μέλισσα", Αθήνα 1997.

Μπουντούρη Ε., *Η Μικρά Ασία του Henri-Paul Boissonnas, σ.38-46, Henri-Paul Boissonnas.*
Μικρά Ασία 1921, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού-Μουσείο Μπενάκη.

Ξανθάκης Ά., *Η φωτογραφία στους Βαλκανικούς Πολέμους. Ο πόλεμος του ανώνυμου*
φωτογράφου, Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων. 1910-1914, Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1993.

*Στη μνήμη της Καλλιόπης Πούμπουρα,
που αγάπησε πολύ τα παιδιά και το Μουσείο.*

Ο Σταμάτης και η Άννα μπλέκουν στην περιπέτεια της αναζήτησης
ενός άγνωστου μυστηριώδους προγόνου. Συλλέγοντας στοιχεία
για την περίοδο που έζησε, ερευνούν τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη
και ξετυλίγουν το νήμα της νεότερης ελληνικής ιστορίας.
Ας ακολουθήσουμε τα δύο παιδιά και ας πλησιάσουμε κι εμείς μαζί τους
τα ίχνη της ιστορίας με την ελπίδα να καταφέρουμε να ταξιδέψουμε πίσω,
στην εποχή τους.

Σκίτσα: Ίρις Γελεκλίδου

Εικονογράφηση και καλλιτεχνική επιμέλεια: Τάσος Σουλάκης

Εκτύπωση: Νηρέας Ε.Π.Ε.

© Μουσείο Μπενάκη - Εκπαιδευτικά Προγράμματα

ISBN: 978-960-7671-66-0

Πώς άρχισε η ιστορία κανείς δεν το κατάλαβε. Πράγματα παλιά, φυλαγμένα και ξεχασμένα σ' ένα κουτί της αποθήκης- ποιος ξέρει από πότε- βγήκαν και πάλι στο φως. Τυχαία, ή μάλλον ... χάρη στην περιέργεια του Σταμάτη. Εκείνος ανακάλυψε τις κιτρινωμένες φωτογραφίες, τα φθαρμένα βιβλία και τα λιγοστά προσωπικά αντικείμενα ενός άγνωστου, χαμένου πια στο χρόνο ανθρώπου.

Τώρα προσπαθεί να αποκαλύψει την ταυτότητα του μυστηριώδους ιδιοκτήτη. Ποιος ήταν; Μήπως κάποιο μέλος της οικογένειας; Πότε έζησε; Γιατί φυλάχθηκαν τόσο ευλαβικά τα πράγματά του; Πιο πολύ τον "ξεσηκώνει" στην έρευνα ένα σημείωμα που υπήρχε μέσα στο κουτί:

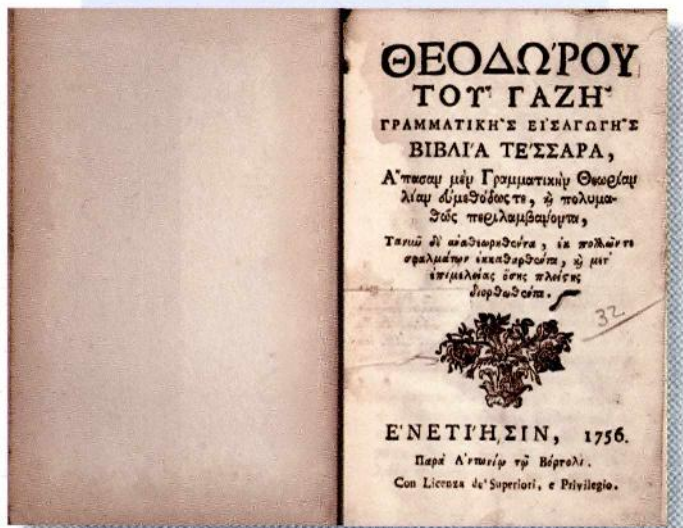
*Πράγματα παλαιά, μεράτα μνήμη.
Με τη μνήμη ζούμε στο σήμερα.
Η μνήμη φωτίζει το μέλλον.*

≈ Σε αφορά και σένα! είπε αποφασιστικά μπλέκοντας στην υπόθεση και την αδελφή του, την Άννα. Εκείνη πάλι είχε μια ιδέα: να επισκεφθούν μαζί το Μουσείο Μπενάκη.

≈ Είναι ένα Μουσείο όπου μπορεί κανείς να βρει στοιχεία για όλες σχεδόν τις περιόδους του ελληνικού πολιτισμού, του είχε πει.

≈ Εξερευνώντας την εποχή στην οποία ανήκουν τα πράγματα που βρήκαμε ίσως μάθουμε κάτι περισσότερο για τη ζωή του ιδιοκτήτη τους.

Διδακτικό εγχειρίδιο Γραμματικῆς, Θεόδωρος Γαζής, Βενετία 1756

Και τώρα να τους... Κυριακή πρωί, διασχίζουν τις αίθουσες του Μουσείου. Η φαντασία τους ταξιδεύει από την Αρχαιότητα, στο Βυζάντιο, έπειτα στον καιρό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ... Τα μάτια τους αναζητούν κάτι γνώριμο. Στέκονται, συγκρίνουν τα περιεχόμενα του κουτιού με τα εκθέματα, πλησιάζουν στις λεζάντες.

≈ Λογικά, αυτό που ψάχνουμε κρύβεται στις συλλογές που συνδέονται με τα νεότερα χρόνια, καταλήγει ο Σταμάτης. Στο δεύτερο όροφο, στην αίθουσα 29, εκτίθεται μια σειρά από βιβλία. Ίσως μπορέσουμε να τα συγκρίνουμε με αυτά που βρήκαμε εμείς.

≈ Πράγματι, κοίτα στις προθήκες 3 και 4! Σύμφωνα με τον οδηγό του Μουσείου, πρόκειται για βιβλία της εποχής του ελληνικού Διαφωτισμού, του πνευματικού δηλαδή κινήματος που προετοίμασε τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας.

≈ Δεν είμαι σίγουρος ότι καταλαβαίνω...

≈ Ευτυχώς είναι ανοικτά στην πρώτη τους σελίδα και φαίνεται ο τίτλος, η χρονολογία, η πόλη που εκδόθηκαν.... Θα καταφέρουμε λες να συγκεντρώσουμε κάποιες πληροφορίες;

Τίτλος	Τόπος έκδοσης	Έτος έκδοσης

≈ Αν θεωρήσουμε ότι το πιο παλιό βιβλίο έχει εκδοθεί το.....τότε απέχειχρόνια από την κήρυξη της επανάστασης. Πώς λοιπόν την προετοίμασε;.....

≈ Και από τους τίτλους φαίνεται ότι όλα ασχολούνται με

≈ Περίεργο.

≈ Κοίταξε στην προθήκη 3!

Να και ένα του Ρήγα Βελεστινλή!

Έχει τον τίτλο

≈ Εγώ ήξερα μόνο ότι είχε συνθέσει το Θούριο!
Ένα τραγούδι - κάλεσμα στον αγώνα για ισότητα,
δικαιοσύνη, ελευθερία όλων των ανθρώπων
ανεξάρτητα από φυλή, θρήσκευμα ή γλώσσα.
≈ Επαναστατικό για την εποχή του. Μην ξεχνάς
ότι τον καιρό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
οι Έλληνες, όπως και πολλοί άλλοι λαοί της
Μεσογείου και των Βαλκανίων, ζούσαν κάτω
από τη συγκεντρωτική εξουσία του Σουλτάνου.
≈ Γιατί όμως να μεταφράσει ο Ρήγας ένα βιβλίο
φυσικής; Τι σχέση μπορεί να έχει η φυσική με την
ελευθερία;

.....
≈ Ο οδηγός γράφει ότι στο έργο αυτό παραθέτει
και τη γνωστή φράση: "Οποιοι ελεύθερα συλλογάται
συλλογάται καλά"; Ίσως λοιπόν να εννοεί ότι.....

.....
≈ Ο ίδιος ο Ρήγας δεν πρόλαβε να ζήσει
την επανάσταση που ονειρεύτηκε.
≈ Έχω διαβάσει ότι ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος
άνθρωπος. Μιλούσε και έγραφε σε πολλές γλώσσες.
Το Φυσικής Απάνθισμα, για παράδειγμα, πρέπει να
το έχει μεταφράσει από τα γερμανικά και τα γαλλικά.
≈ Πού το λέει αυτό;
≈ Στην πρώτη σελίδα του βιβλίου. Διάβασε:

"....."

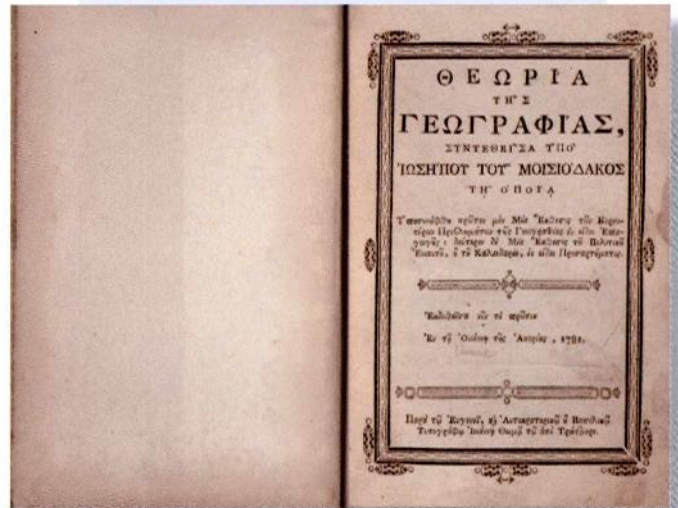
≈ Όπως επίσης αναφέρεται ότι το βιβλίο εκδόθηκε
με δικά του έξοδα, για να ωφελήσει τους ομογενείς!
≈ Μα πώς τα διαβάζεις όλα αυτά;...

Τι γλώσσα περιεργη! Μοιάζει με ελληνικά αλλά...
δεν βγάζω νόημα.

≈ Έχεις ακούσει για το γλωσσικό ζήτημα;
Ε, αυτό ήταν. Μια διαμάχη για το ποια γλώσσα
θα αναγνωριζόταν ως επίσημη Ελληνική. Η αρχαία;
Η γλώσσα της εποχής εκείνης; Κάποιοι λόγιοι μάλιστα
πρότειναν την καθιέρωση της καθαρεύουσας,
που συνδύαζε στοιχεία και από τη νέα και
από την αρχαία. Έγινε μεγάλος αγώνας μέχρι
να επικρατήσει η δημοτική, η γλώσσα που μιλάμε
και γράφουμε σήμερα.

≈ Τώρα που το καλοκοιτάζω, υπάρχουν λέξεις που
καταλαβαίνω, όπως:.....

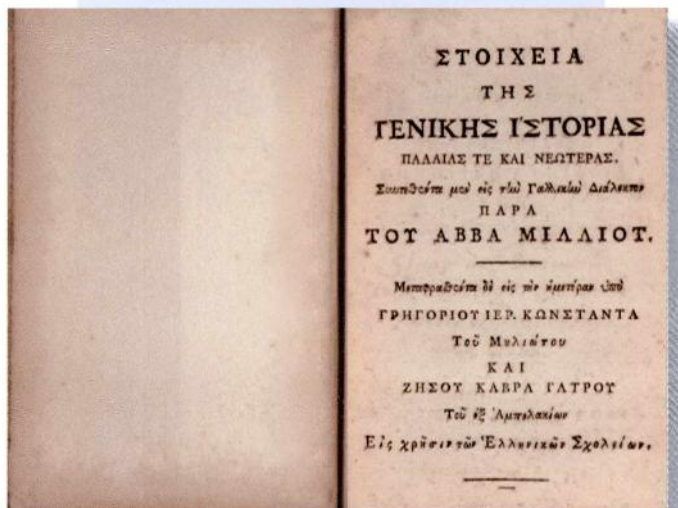
.....
≈ Άλλες πάλι, αν και πιο παλιές, όπως οι λέξεις
"ερραρισθέν", "αναλώμασιν"... θυμίζουν κάποιες που
χρησιμοποιούμε σήμερα:.....

Θεωρία της Γεωγραφίας. Ιώσηπος Μοισιοδάξ, Βιέννη 1781.

Φυσικής Απάνθισμα. Ρήγας Φεραίος, Βιέννη 1790.

Στοιχεία Γενικής Ιστορίας. Γρηγόριος Κωνσταντάς, Βενετία 1806.

- ≈ Για δεξ και τα βιβλία που βρήκαμε εμείς. Ανήκουν στην ίδια εποχή;
- ≈ Μμμ, χρονολογία έκδοσης 19... Πολύ αργότερα! Προχωράμε;
- ≈ Μια στιγμή! Σου έπεσε ένα σημείωμα!

*Αλλά αντικείμενα γίνονται με τον χρόνο
τεκμήρια, μαρτυρίες, πηγές.
Αλλάζει, πώς θα μπορούσαμε να μελετήσουμε την ιστορία,
αν οι σκέψεις και οι πράξεις των ανθρώπων
δεν άφηναν αυθεντικά στο χρόνο ίχνη!*

- ≈ Ίχνη! Αυτό ψάχνουμε και εμείς!
- ≈ Έλα, ας ανέβουμε στον τρίτο όροφο του Μουσείου. Εκεί θα βρούμε πολλά στοιχεία για τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας των Ελλήνων.

≈ Μήπως χάνουμε τον καιρό μας; Μήπως ό,τι βρήκαμε δεν είναι παρά ... συνηθισμένα οικογενειακά κειμήλια;

≈ Ίσως, αλλά για σκέψου το σημείωμα. Τα προσωπικά αντικείμενα όχι μόνο των γνωστών ιστορικών προσώπων που έζησαν στο παρελθόν αλλά και των απλών -σαν κι εμάς- ανθρώπων, φτιαγμένα από υλικά που άντεξαν στο χρόνο περισσότερο από το δημιουργό ή τον ιδιοκτήτη τους, μιλούν για τη ζωή περασμένων, ξεχασμένων καιρών.

≈ Δεν έχεις άδικο... Κάθε φορά που αγγίζουμε ένα παλιό ρούχο, ένα παιχνίδι, ένα καθημερινό απλό πιάτο από την κουζίνα ενός χαμένου παππού... Δεν είναι σαν να αγγίζουμε το παρελθόν;...
... Το δύσκολο είναι να φανταστούμε τη ζωή σε άλλους καιρούς καθώς εμείς ζούμε στη δική μας εποχή.

≈ Θα είχε πάντως ενδιαφέρον να προσπαθήσουμε.

≈ Δες! Μια σημαία της επανάστασης.
≈ Απίστευτο! Ήταν του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη! και είναι ζωγραφισμένη με ένα σωρό εικόνες, ολόκληρες ιστορίες...

≈ ... που ίσως να έδιναν θάρρος στους αγωνιστές της εποχής!

≈ Και σίγουρα θα τους ένωναν.
≈ Ενδιαφέρον. Θέλεις να προσπαθήσουμε να μαντέψουμε τις ιδέες που κρύβουν οι παραστάσεις αυτές;

Σημαία με επιγραφή ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

.....
.....
.....

≈ Ορισμένες επαναλαμβάνονται και σε άλλα αντικείμενα. Όπως πάνω σ' αυτό το μεταλλικό κουτάκι, στην προθήκη 3.

≈ Η λεζάντα γράφει ότι είναι μια «παλάσκα».

≈ Περίεργο όνομα... Τι να σημαίνει;

≈ Το καπάκι μάλλον ανοίγει. Κρίμα που δεν μπορούμε να την αγγίξουμε.

≈ Από τι υλικό να είναι φτιαγμένη;

≈ Ο μάστοράς της θα πρέπει να ήταν μεγάλος καλλιτέχνης. Με πόσες εικόνες τη στόλισε!

Λουλούδια, πουλιά, φύλλα... και ανάμεσά τους η μορφή

≈ Μπορεί και αυτές οι παραστάσεις να μην είναι τελικά τυχαίες!

"Παλάσκα" του Αλέξιου Βλαχόπουλου (1780-1868)

*Πώς να δούμε το παρελθόν
αφού τα μάτια μας κοιτούν το σήμερα;
Με ανοιχτό μυαλό "ρωτήστε" τα αντικείμενα
και παρατηρήστε τα προσεκτικά.
Με τρόπο μαγικό θα απαντήσουν.*

≈ ... κι άλλο σημείωμα;

≈ Έψαχνα τη θήκη των γυαλιών που βρήκαμε ανάμεσα στα πράγματα και...

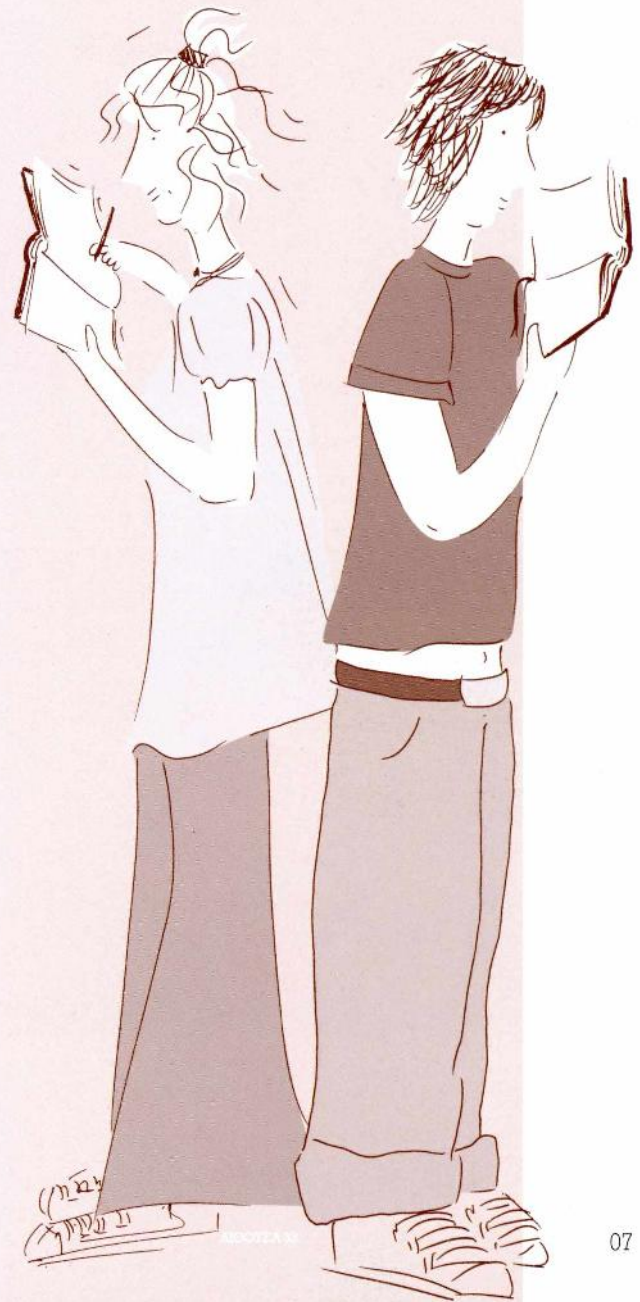
≈ Είναι λες και κάποιος παρακολουθεί τις κινήσεις μας!

≈ Δεν έχει άδικο όμως.

Το πρώτο βήμα για να καταλάβουμε κάτι είναι να το παρατηρήσουμε προσεκτικά!

≈ Πάντως δε σου κρύβω ότι, όσο κι αν παρατηρώ αυτή την παλάσκα, δυσκολεύομαι να μαντέψω σε τι χρησίμευε άλλοτε και γιατί ο καλλιτέχνης αφιέρωσε τόσο χρόνο και κόπο για να τη διακοσμήσει;

≈ Αν κοιτάσουμε σε πίνακες της εποχής, ίσως δούμε πως την χρησιμοποιούσαν τότε. Έλα να ψάξουμε.

Έλληνες διωκόμενοι. Ελαιογραφία του Sir Charles L. Eastlake, 1833.

"Σπάθα" του Κωνσταντίνου Κανάρη (1790-1877).

Η πυρπόλησις των Ψαρών. Υδατογραφία του Ν. Α. Κουσοδόντη.

≈ Να και κάποιες στον πίνακα του Sir Charles L. Eastlake "Έλληνες διωκόμενοι"!

≈ Πρόσεξες όμως; Ο ζωγράφος στη σύνθεσή του τις σκορπίζει ανάμεσα στους πρόσφυγες που εγκαταλείπουν τα σπίτια τους για να σωθούν. Ίσως με τον τρόπο αυτό να ήθελε να τονίσει ότι

≈ Άγγλος ο Eastlake και ενδιαφέρεται για τον αγώνα των Ελλήνων;

≈ Θα ήταν φιλέλληνας.

≈ Μάλλον. Φαίνεται στο έργο του ότι τους υπερασπίζεται και τους προβάλλει καθώς.....

≈ Λοιπόν παρατηρούσα τον πίνακα στην προθήκη 4. Και σ' αυτόν οι σκηνές είναι δραματικές, χωρίς όμως να φαίνονται οι ήρωες...

≈ Στο κάτω μέρος του, χαμηλά και με κεφαλαία γράμματα κάτι γράφει:

≈ Τα Ψαρά! Βέβαια! Το μικρό νησί κοντά στα Μικρασιατικά παράλια. Απ' ό,τι θυμάμαι τον καιρό της Επανάστασης οι θαρραλέοι Ψαριανοί εκμεταλλεύονταν τη στρατηγική θέση του νησιού και οργάνωναν επιδρομές κατά του Οθωμανικού στόλου.

≈ Ήταν έμπειροι ναυτικοί, αφού για τις ανάγκες του εμπορίου διέσχιζαν όλη τη Μεσόγειο. Το ήξερες ότι ο Κωνσταντίνος Κανάρης, πριν αναδειχθεί σε έναν από τους πιο δυναμικούς αγωνιστές, ήταν καπετάνιος στα εμπορικά πλοία των Ψαρών;

≈ Να, και το σπαθί του. Έχει επιγραφή...αλλά διαβάζεται δύσκολα

≈ Τον Ιούνιο του 1824 όμως, το νησί καταστράφηκε ολοκληρωτικά από τον Οθωμανικό στόλο.

≈ Με το πινέλο και τα χρώματά του ο ζωγράφος περιγράφει λεπτό προς λεπτό την καταστροφή.

≈ Χρησιμοποιεί εικόνες αντί για λέξεις. Έλα, ας καταγράψουμε όσα συμβαίνουν!

≈ Παρατήρησες το μέγεθος των πλοίων σε σχέση με το νησί;

≈ Ναι, ο ζωγράφος έτσι καταφέρνει να.....

≈ Θα έλεγα ότι το έργο μοιάζει λίγο με χάρτη. Γιατί λες να ζωγράφισε το νησί από ψηλά;

≈ Μου φαίνεται ότι ζωγραφίζοντας προσπαθεί να

συγκρατήσει στη μνήμη του για πάντα τα γεγονότα που έζησε και τον συγκλόνισαν.

≈ Τι σε κάνει να πιστεύεις ότι ο Κουτσοδόντης "έζησε" τις στιγμές αυτές;

≈ Πόσο ζωντανό προβάλλει το παρελθόν μέσα από τους πίνακες! Στα γραπτά κείμενα ο αναγνώστης χρειάζεται να χρησιμοποιήσει περισσότερο τη φαντασία του.

≈ Σίγουρα. Μην ξεχνάς όμως ότι και ο ζωγράφος αποτυπώνει μια άποψη... προσωπική.

≈ Δηλαδή; Δεν παρουσιάζει την πραγματικότητα;

≈ Μεταφέρει τη δική του άποψη για την πραγματικότητα. Είναι λογικό.

Όπως όλοι έτσι και ο καλλιτέχνης "βλέπει" με τα δικά του μάτια τον κόσμο...

≈ Πρόσεξες τον πίνακα του Θεόδωρου Βρυζάκη "Όρκος στην Αγία Λαύρα";

≈ "Θεόδωρος Βρυζάκης γιος αγωνιστή που σκοτώθηκε στην Επανάσταση". Είχα διαβάσει τη βιογραφία του για μια εργασία στο σχολείο.

≈ Μεγάλωσε στο Ορφανοτροφείο που ίδρυσε ο Ιωάννης Καποδίστριας στην Αίγινα, δεν είναι έτσι;

≈ ...Και μικρός ακόμα εγκαταστάθηκε στο Μόναχο για να φοιτήσει στο σχολείο που ο Λουδοβίκος Α', ο αρχαιολάτρης βασιλιάς της Βαυαρίας, ίδρυσε για τα παιδιά των Ελλήνων αγωνιστών.

≈ Εκεί θα σπούδασε ζωγραφική, στην περίφημη Ακαδημία της πόλης.

≈ Και στο ατελιέ του δημιούργησε πολλά έργα με θέματα από την πρόσφατη ακόμα Ελληνική Επανάσταση.

≈ Στον πίνακα αυτό οι αγωνιστές πανέτοιμοι ετοιμάζονται να ξεκινήσουν τον μεγάλο αγώνα.

≈ Σηκώνουν το χέρι και.....

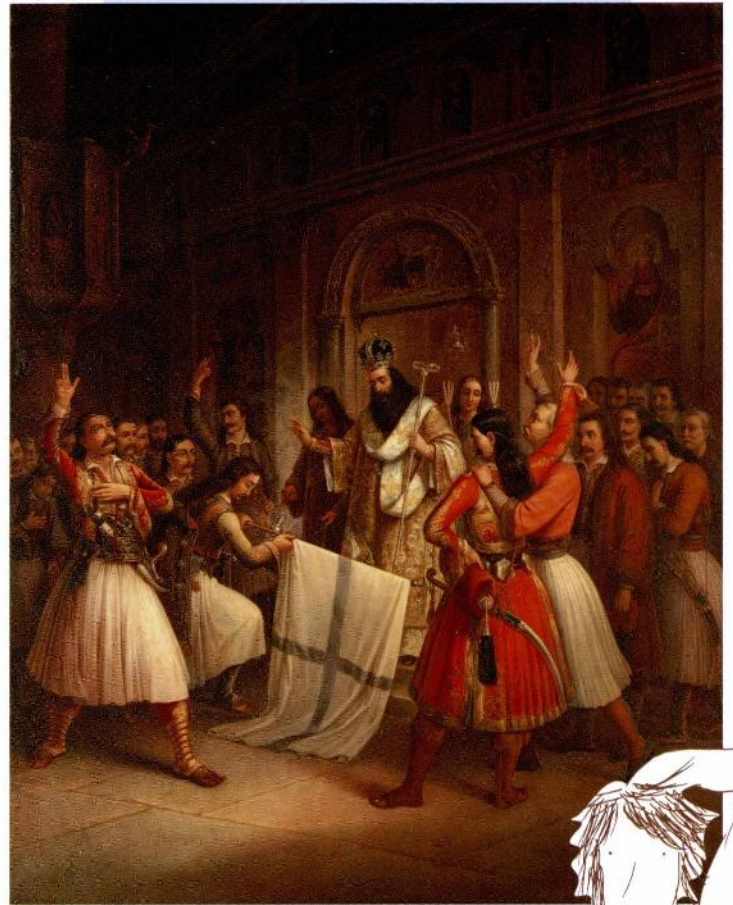
≈ Οι μορφές, η στάση τους, η έκφραση στα πρόσωπά τους μου δημιουργούν την εντύπωση ότι.....

≈ Δεν είχα φανταστεί έτσι το ξεκίνημα του Αγώνα! Εγώ θα ζωγράφιζα

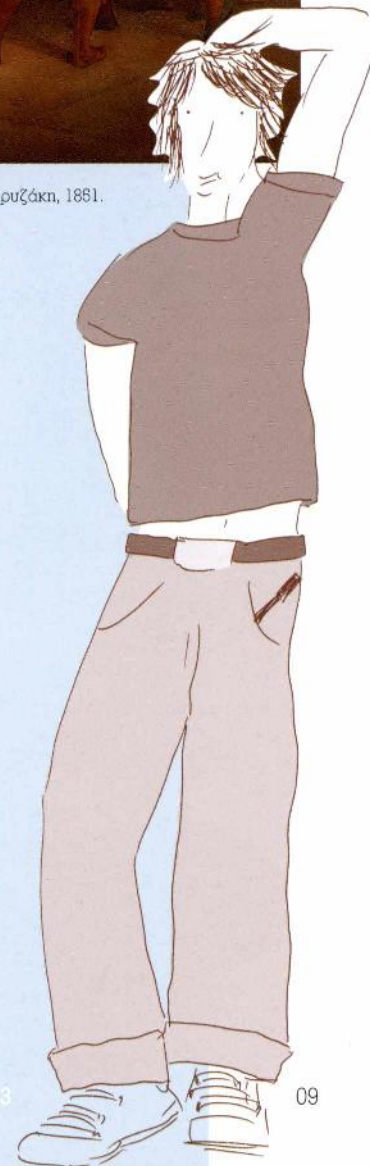
≈ Σίγουρα ο Βρυζάκης θα ταξίδευε συχνά στην Ελλάδα, για να συγκεντρώσει πληροφορίες σχετικά με την εποχή που απεικόνιζε στα έργα του.

≈ Ναι, αλλά πρόσεξες τα ρούχα των αγωνιστών; Μου φαίνεται ότι μοιάζουν περισσότερο με εκείνα των υπασπιστών του Όθωνα, παρά με τις παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές!

Πάμε να τα δεις στην αίθουσα 35!

Όρκος στη Αγία Λαύρα. Ελαιογραφία του Θεόδωρου Βρυζάκη, 1861.

Η δολοφονία του Καποδίστρια. Ελαιογραφία του Διονυσίου Τσόκου, 1850.

≈ Στάσου! Θα ήθελα πρώτα να σταθούμε στην ελαιογραφία του Διονυσίου Τσόκου στην αίθουσα 34!

≈ Η δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια...
Ακόμα ένα έργο εμπνευσμένο από ιστορικό γεγονός.

≈ Σύμφωνα με τον οδηγό του μουσείου, ο Τσόκος σπούδασε ζωγραφική στη Βενετία, με δάσκαλο τον φιλέλληνα ζωγράφο Ludovico Lipparini. Ίσως εκείνος τον ενθάρρυνε να ασχοληθεί με τη σύγχρονή του ιστορία.

≈ Η προσωπικότητα του Καποδίστρια θα είχε σημαδέψει την εποχή εκείνη.

≈ Έχω διαβάσει ότι η ανεξαρτησία της Ελλάδας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις έξυπνες διπλωματικές του κινήσεις κατά τη διάρκεια της Επανάστασης.

≈ Για πολλά χρόνια ήταν υπουργός εξωτερικών του Τσάρου της Ρωσίας, σωστά; Είχε λοιπόν εμπειρία στην πολιτική.

≈ Γι' αυτό και αργότερα η Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας, εκτιμώντας τις ικανότητές του, τον εξέλεξε Κυβερνήτη της χώρας.

≈ Παρόλα αυτά δεν μου φαίνεται και εύκολο πράγμα να οργανωθεί ένα κράτος από την αρχή!

≈ Δύσκολοι καιροί! Και φαντάσου, ενώ όλο ελπίδα ξεκινούσαν οι πρώτες προσπάθειες, ξαφνικά όλα διακόπηκαν! Οι πολιτικές αντιθέσεις της εποχής οδήγησαν στη δολοφονία του Κυβερνήτη.

≈ ...και μια «τομή» στην ιστορία έγινε αφορμή για καλλιτεχνική δημιουργία!

≈ Θυμάμαι και άλλα ιστορικά γεγονότα, που συγκλόνισαν την κοινή γνώμη της εποχής τους και έγιναν θέμα για την τέχνη:

.....

.....

≈ Αλλά και μόνο η μορφή ενός ιστορικού προσώπου μπορεί να σταθεί έμπνευση για έναν καλλιτέχνη.

≈ ... Ο Όθωνας, ο πρώτος βασιλιάς της Ελλάδας! Μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη Καποδίστρια και με την παρέμβαση των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων ιδρύθηκε το "Βασίλειον της Ελλάδος".

≈ Αλλαγή πολιτεύματος! Βασιλεία...
Κάτι θυμάμαι κι εγώ!

≈ Σύμφωνα με τον οδηγό του Μουσείου ο δημιουργός του πίνακα, Joseph Karl Stieler, ήταν ο αγαπημένος ζωγράφος του πατέρα του Όθωνα και βασιλιά της Βαυαρίας, Λουδοβίκου Α'. Εκείνος του είχε αναθέσει να ζωγραφίσει τα πορτρέτα σημαντικών ανθρώπων του καιρού του...

≈ ...Καθώς και των διάσημων για την ομορφιά τους γυναικών της εποχής, όπως της κόρης του αγωνιστή Μάρκου Μπότσαρη, Αικατερίνης Ρόζας Μπότσαρη!

≈ Εδώ όμως συνθέτει την προσωπογραφία ενός νέγτη. Κοίταξε πώς παρουσιάζει το νεαρό βασιλιά. Τα χρώματά του φωτίζουν το πρόσωπο σε αντίθεση με το σκούρο βάθος...

≈ Δεν νομίζω ότι είναι τυχαίες οι επιλογές του. Με αυτόν τον τρόπο ο Όθωνα εμφανίζεται.....

.....

≈ Γι' αυτό και όποιος αναζητά να φανταστεί το παρελθόν, όπως εμείς, πρέπει να είναι προσεκτικός... Υπάρχουν εικόνες που στόχο έχουν να εξιδανικεύσουν την πραγματικότητα.

≈ Όπως τα φωτογραφικά πορτρέτα των σημερινών πολιτικών!

≈ ... που χάρη στην τεχνολογία, κάνουν τον γύρο του κόσμου σε λίγα μόνο λεπτά.

≈ Σήμερα. Παλαιότερα όμως;

Προσωπογραφία του Όθωνα.
Ελαιογραφία του Joseph Karl Stieler, (1781-1888).

≈ Πρόσεξες; Εδώ καταγράφεται άλλη μια σημαντική αλλαγή στο πολίτευμα της χώρας! Έξω από τα τότε ανάκτορα, είναι συγκεντρωμένοι

.....

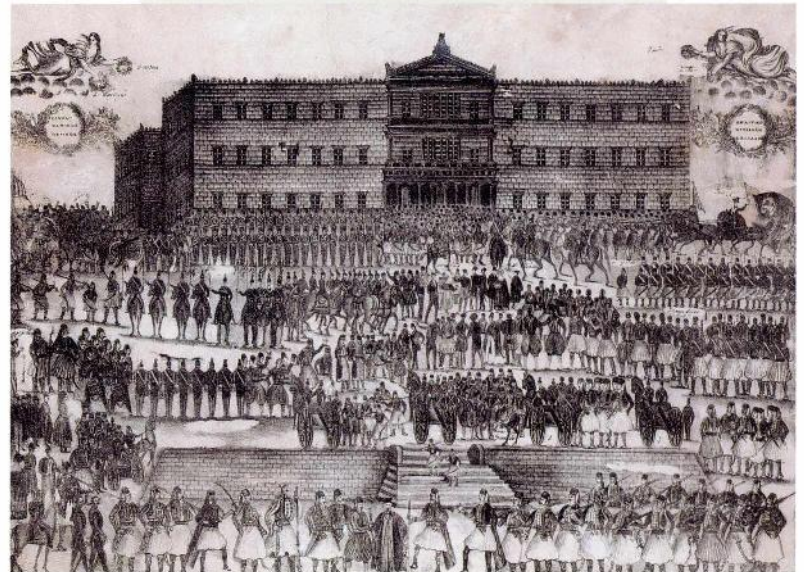
≈ Απαιτούν από τον βασιλιά Όθωνα το δικαίωμα του Συντάγματος!

≈ Δίκαιο αίτημα, αφού το Σύνταγμα θα καθόριζε τις θεμελιώδεις ελευθερίες και υποχρεώσεις τόσο του κράτους όσο και των πολιτών.

≈ Υπάρχουν και άλλα αντικείμενα που "φωτίζουν" την εποχή του Όθωνα. Πάμε να τα αναζητήσουμε!

.....

.....

Η επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Λιθογραφία του Ν. Γρηγοριάδη, 1844.

≈ Ας σταθούμε λίγο στη μικρή ελαιογραφία με τη μορφή του βασιλιά Γεωργίου Α'.

≈ Ήρθε στην Ελλάδα από τη Δανία, μετά την έξωση του Όθωνα, σωστά;

≈ Την εποχή εκείνη η χώρα εξακολουθούσε να αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα.

≈ ... και μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού παρέμενε έξω από τα σύνορα του κράτους. Ίσως η εκλογή του Γεωργίου να έδινε μια ελπίδα ότι τα πράγματα θα αλλάξουν.

≈ Εκείνο που άλλαξε σίγουρα ήταν και πάλι το πολίτευμα! Πρόσεξες την επιγραφή πάνω στην ελαιογραφία;

.....

.....

Προσωπογραφία του Γεωργίου Α'. Ελαιογραφία αγνώστου.

≈ Η λέξη "....." σημαίνει ότι βρισκόμαστε μπροστά στην πρώτη Δημοκρατία!

≈ Δημοκρατία αλλά με βασιλιά, δηλαδή.....

.....

Χαρίλαος Τρικούπης. Χάλκινος ανδριάντας του Γιάννη Παππά (1913-2005).

Σημαία με επιγραφή ΕΝΩΣΙΣ Η ΘΑΝΑΤΟΣ, από την επανάσταση της Κρήτης.

≈ Κοίτα, ο ανδριάντας του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη! Ένας γλύπτης της εποχής μας, ο Γιάννης Παππάς, δημιούργησε τη μορφή του με χαλκό.

≈ Όχι τυχαία. Το όνομά του Τρικούπη συνδέθηκε με μεγάλα έργα που βελτίωσαν τη ζωή των Ελλήνων.

≈ Όπως η διώρυγα της Κορίνθου.

≈ Και όχι μόνο. Τα οικονομικά όμως του κράτους εξακολουθούσαν να είναι πενιχρά και οι Έλληνες που ζούσαν έξω από τα σύνορα ζητούσαν την ένωσή τους με την Ελλάδα.

≈ Πρόσεξες το σύνθημα στη σημαία της Κρήτης;

≈ Η Κρήτη επαναστατεί και ζητά

≈ Μέσα από αυτούς τους αγώνες πρωτοεμφανίστηκε στην πολιτική ζωή και ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Τι λες, δεν τα πάω και άσχημα στην ιστορία!

≈ Καθόλου! Τη δεκαετία 1910-1920 που παραμένει πρωθυπουργός της Ελλάδας η χώρα εκουγχρονίζεται και τα εδάφη της διπλασιάζονται.

≈ Υπάρχουν στην αίθουσα 36 αντικείμενα που συνδέονται με τα γεγονότα αυτά!

≈ Να στην προθήκη 3 κάποια ενθύμια από τους Βαλκανικούς πολέμους.

≈ Σύμφωνα με τον οδηγό του Μουσείου τα συγκέντρωσε η συγγραφέας Πηνελόπη Δέλτα, η αδελφή του ιδρυτή του Μουσείου, Αντώνη Μπενάκη...

≈ ...και μεγάλη φίλη του Βενιζέλου...

≈ Κοίταξε φωτογραφίες! Στον 20ο αιώνα την ιστορία καταγράφει πια η φωτογραφική μηχανή!

≈ Να, ο Βενιζέλος που επιθεωρεί μαζί με τον ναύαρχο Παύλο Κουντουριώτη και τον Γάλλο στρατηγό Regnault τους Έλληνες στρατιώτες στο Μακεδονικό μέτωπο κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

≈ ...Τον καιρό που ο ελληνικός στρατός καταλαμβάνει τη Δυτική Θράκη, χάρη στη συμμαχία της Ελλάδας με τις νικητρίες δυνάμεις του πολέμου, την Αγγλία και τη Γαλλία.

≈ Ηρωικές στιγμές... Πώς θα περιέγραφες το ύφος του Βενιζέλου μπροστά στο φακό;

≈ Αλλά πώς βρέθηκε φωτογράφος στο μέτωπο;

≈ Φαίνεται ότι θα υπήρχαν, όπως και σήμερα, ανταποκριτές που ακολουθούσαν το στράτευμα καταγράφοντας τα γεγονότα.

≈ Και θα έστελναν, φαντάζομαι, τις ανταποκρίσεις τους από το μέτωπο στις εφημερίδες και τα περιοδικά της εποχής.

≈ Ίσως πάλι ανάμεσα στους στρατιώτες να υπήρχαν και ερασιτέχνες φωτογράφοι που αποτύπωναν με το φακό στιγμές από τη ζωή τους.

≈ Οι εικόνες πάντα επιβεβαιώνουν όσα περιγράφονται με τα λόγια.

≈ Μόνο; Σκέψου τι εντύπωση θα έκαναν τα στιγμιότυπα αυτά και τι συζητήσεις θα ξεσπίκωναν στην Ελλάδα και το εξωτερικό!

≈ Πρόσεξες ότι όλες οι φωτογραφίες είναι ασπρόμαυρες;

≈ Περιορισμένες οι τεχνικές δυνατότητες της εποχής.... Παρόλα αυτά έχει μια μαγεία το ασπρόμαυρο φιλμ. Και σήμερα δεν είναι λίγοι εκείνοι που το προτιμούν. Λένε μάλιστα ότι: "Η ασπρόμαυρη φωτογραφία αφήνει το θεατή να δει πιο καθαρά την ουσία μιας εικόνας, χωρίς να παρασύρεται και να εντυπωσιάζεται από τα χρώματα". Εσύ τι λες;

.....

.....

≈ Κάθε φωτογράφος κάνει τις επιλογές του.

≈ Στην προθήκη 4, για παράδειγμα, ο φακός πλησιάζει τη βία του πολέμου αποκαλύπτοντας τη σκληρή πραγματικότητα.

≈ Η προκυμαία της Σμύρνης! ...Πρέπει να είναι τη μέρα που κάπκε ολόκληρη η πόλη, τον Σεπτέμβριο του 1922.

≈ Ο ελληνικός στρατός υποχωρούσε από το Μικρασιατικό μέτωπο και μαζί του όλος ο ελληνικός πληθυσμός εγκατέλειπε την περιοχή της Ιωνίας. Ο πόλεμος είναι σκληρός και για τους άμαχους πολίτες.

≈ Και οι φωτογραφίες αυτές είναι η απόδειξη για τους επόμενους που θα έρθουν.

≈ Μέσα σ' αυτή την καταστροφή πού λες να στάθηκε αυτός ο άγνωστος φωτογράφος;

.....

.....

≈ Κάποτε φωτογραφίζει από μακριά ...

≈ ... και κάποτε το βλέμμα του αγγίζει αυτούς που φεύγουν. Αποτυπώνει στα πρόσωπά τους.....

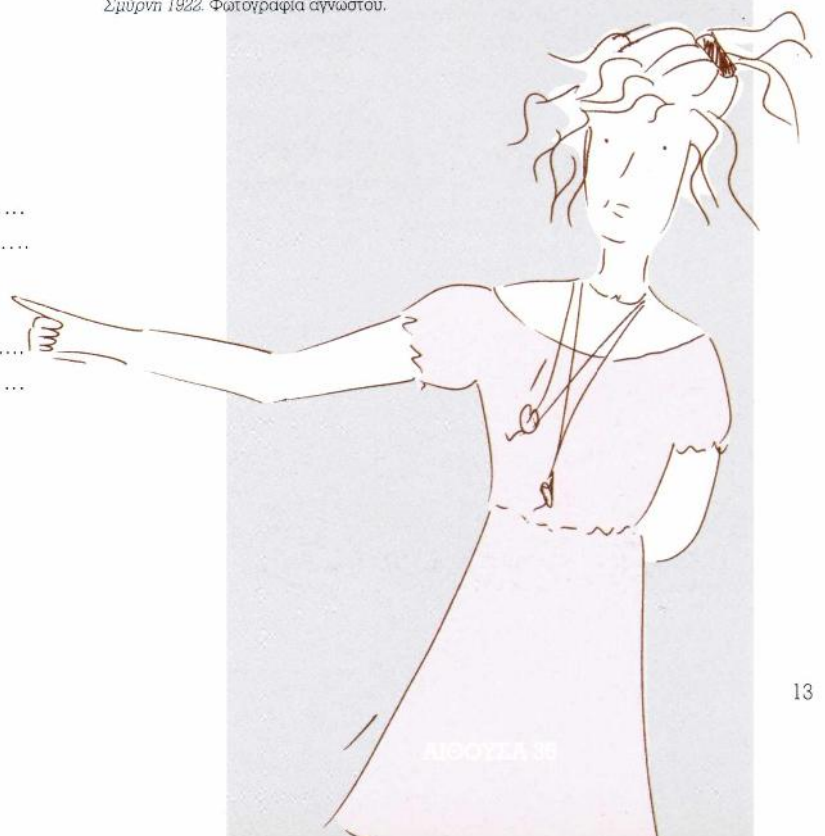
.....

Ο Ε. Βενιζέλος, ο Π. Κουντουριώτης και ο Γάλλος στρατηγός Regnault επιθεωρούν τον Ελληνικό στρατό στο Μακεδονικό μέτωπο. Φωτογραφία αγνώστου, Μάιος 1918.

Σμύρνη 1922. Φωτογραφία αγνώστου.

≈ "Μια εικόνα... χίλιες λέξεις", λέει μια παροιμία.
Τι "λέξεις" θα έγραφε για τις εικόνες αυτές;

≈ Άννα, νομίζω ότι εδώ είμαστε! Την ταραγμένη
αυτή εποχή πρέπει να έζησε ο άνθρωπος
που ψάχνουμε. Στη φωτογραφία που βρήκαμε
στα πράγματά του εμφανίζεται χαμογελαστός,
με στρατιωτική στολή παρόμοια με αυτές που
βλέπουμε στις φωτογραφίες του Μουσείου.

≈ Ρίξε άλλη μια ματιά.

≈ ...Υπάρχει μια σημείωση πίσω από τη φωτογραφία!

Λάβε κορμί δίχως ψυχή και σώμα δίχως αίμα
και τη φωτογραφία μου να με θυμάσαι εμένα.

≈ Μοιάζει με αίνιγμα! "Κορμί δίχως ψυχή" ...
δηλαδή

≈ Ίσως ο άγνωστος αυτός στρατιώτης να έστειλε τη
φωτογραφία του από το μέτωπο
ως ενθύμιο στην οικογένειά του.

≈ Πιθανόν... Μόνο για
το όνομά του δεν υπάρχει πουθενά κάποια ένδειξη.
Φοβάμαι ότι θα μας μείνει για πάντα άγνωστο...

≈ Φαίνεται όμως τελικά ότι όλοι οι άνθρωποι
αισθάνονται την ανάγκη
να κρατήσουν εικόνες από τη ζωή τους, από
την ιστορία τους. Σα να μη θέλουν να ξεχάσουν.

≈ Ίσως γιατί καταλαβαίνουν ότι η μνήμη
είναι πολύτιμη αφού συνδέει το τότε με το τώρα.

≈ Και ίσως γιατί η ιστορία κάθε ανθρώπου αφορά
ολόκληρη την ανθρωπότητα. Στην πραγματικότητα
κάθε άνθρωπος, ανεξάρτητα από το πού και το πότε
ζει, είναι ένα κομμάτι από το μεγάλο σύνολο.

≈ Αρχίσαμε τις φιλοσοφίες, το κατάλαβες;
Και δεν ξέρω για σένα αλλά εγώ ακόμα ψάχνω
να λύσω ένα μυστήριο.

Όπως τα πείλα
κρατούνε τη μορφή του αγέρα
ενώ ο αγέρας έφυγε, δεν είναι εκεί
το ίδιο τα λόγια
φυλάγουν τη μορφή του ανθρώπου
κι ο άνθρωπος έφυγε, δεν είναι εκεί.

Γ. Σεφέρης, "Επί σκηνής" (απόσπασμα), Τρία κρυφά ποιήματα, 1966.

≈ Το ποίημα αυτό το ξέρω! Είναι του Γιώργου Σεφέρη. Να και το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας με το οποίο τιμήθηκε ο ποιητής το 1963, στην προθήκη 7.

≈ Φαίνεται ότι ο άνθρωπός μας θα αγαπούσε ιδιαίτερα τους στίχους αυτούς γιατί τους κράτησε στο σημειωματάριό του.

≈ Ή μήπως πάλι μας παροτρύνει να σκεφτούμε κάτι;

≈ Κοίτα! ένα ακόμα σημείωμα στο κουτί...

Το δίπλωμα του βραβείου Νόμπελ που απονεμήθηκε το 1963 στον ποιητή Γιώργο Σεφέρη.

Κάθε τι που μένει από το παρελθόν είναι ένα μυστήριο
αλλά και ένας θησαυρός. Κτήρια, αντικείμενα, γραπτά κείμενα,
προφορικές διηγήσεις... θησαυροί πληροφοριών. Μην διατάζετε!
Αναζητήστε τα ίχνη της Ιστορίας... Υπάρχουν παντού.
Η έρευνα δεν σταματά πουθενά!

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ